

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ:

ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ

(Аналітичний огляд)

Станкевич-Волосянчук О.

С 76 Лісове господарство у Закарпатській області: проблеми і виклики. Аналітичний огляд / Станкевич-Волосянчук О. – Ужгород: «РІК-У», 2020. – 28 с. : фото.

ISBN 978-617-7692-96-5

У цьому виданні викладено аналіз стану лісового господарства у Закарпатській області на основі офіційних статистичних даних та документів, пов'язаних з лісгосподарською діяльністю (лісорубних квитків та карт технологічного процесу, актів лісопатологічних обстежень), даних дистанційного зондування Землі та безпосередніх натурних обстежень десятків лісосік на територіях державних лісгосподарських підприємств регіону, моніторингу преси. Цей аналіз містить цифрові дані, графіки, фотографії та успішні історії вирішення кола проблем для досягнення доброго врядування у державних лісах України.

Видання рекомендоване політикам, працівникам лісового господарства, представникам громадських організацій, студентам лісівничих спеціальностей.

УДК 630*90(477.87)

Видання профінансоване Національним фондом підтримки демократії (NED) у рамках проекту «Участь громадськості та належне управління в галузі лісового господарства Закарпатської області України». Зміст видання є винятковою відповідальністю ГО «Екосфера» і не обов'язково відображає точку зору Національного фонду підтримки демократії.

Науково-аналітичне видання

Станкевич-Волосянчук Оксана

**ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ:
проблеми і виклики. Аналітичний огляд**

Верстання: Кокіної Р.
У авторській редакції

Підписано до друку 29.04.2020 р. Гарнітура PT Serif.
Друк офс. Папір крейд. Ум.друк.арк. 3,3. Формат 60x84/8.
Тираж 500 прим. Зам. № 796.

Оригінал-макет виготовлено та видруковано у ТОВ «РІК-У»:
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36,
+38 095 48 00 799, +38 098 48 00 799; print@rik.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5040 від 21 січня 2016 р.

Зміст

ПРОБЛЕМА	4
Загальна довідка	4
Чи «лисі» від рубок Карпатські гори?	4
Правопорушення та зловживання	5
Нелегальні рубки	5
Екологічні правопорушення	5
Порушення прав місцевого населення	6
Санітарні рубки, як спосіб зловживань	7
Маніпуляції з виходом ділової деревини від рубок різних видів та заниження сортності	10
ПРИЧИНИ	11
ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ	12
ВИСНОВКИ	13
ДОДАТКИ	14

Проблема

ЗАГАЛЬНА ДОВІДКА

Ліси на Закарпатті займають 51 % від усієї території області. Це третій показник лісистості у Європі після Швеції та Фінляндії. Всі ліси області перебувають у державній власності та розподілені між постійними користувачами земельних ділянок лісового фонду, де: 81,9 % – перебувають у постійному користуванні Державного агентства лісових ресурсів України; 1,4 % – Ужгородського військового лісництва (Міністерство оборони України); 0,5 % – Закарпатського лісотехнікуму (Міністерство освіти і науки України); 12,1 % – об'єкти та території ПЗФ (Міністерство енергетики та захисту довкілля України); 4,1 % – землі запасу органів місцевого самоврядування. Ліси держлісгоспів, які підпорядковуються Закарпатському ОУЛМГ (Держагентство лісових ресурсів України), ростуть на території 695,7 тис. га і мають 207,5 млн. м³ запасів деревини. Більша частина лісів – до 80 %, розташована у гірській та передгірській частині області, 61 % площі цього лісфонду має обмежений режим господарювання: тут не призначаються експлуатаційні рубки, тобто рубки головного користування.

15 держлісгоспів із 19, сертифіковані за схемою FSC, тобто міжнародною аудиторською фірмою SGS Qualifor засвідчено, що лісове господарство у межах цих 15 держлісгоспів ведеться без порушень чинного законодавства та відповідно до стандартів міжнародного органу лісової сертифікації FSC.

У 19 держлісгоспах, підпорядкованих Закарпатському ОУЛМГ, працює понад 4 тис. працівників, і це – стабільні робочі місця саме у сільських, зокрема, гірських районах. Не зважаючи на те, що за 2018 рік до зведеного бюджету держлісгоспи Закарпатського ОУЛМГ сплатили 363,7 млн. гривень, з них – єдиний соціальний внесок – 87,1 млн. грн., лісове господарство вже певний час не є бюджетотвірною галуззю області. Однак досі ця галузь виконує важливу соціальну роль у громадах, виступаючи спонсором паливної деревини для бюджетних установ та соціально незахищених верств населення. Також є одним з основних сезонних роботодавців у сільській місцевості.

Закарпатське обласне управління лісомисливського господарства співпрацює з науковими установами та природоохоронними громадськими організаціями у сфері ідентифікації старовікових лісів та пралісів для подальшого надання їм природоохоронного статусу. Такі роботи провадилися протягом

2015-2018 років. В результаті сьогодні на виконання ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат» до складу природно-заповідного фонду області увійшло близько 16000 га лісових пам'яток природи – пралісів та старовікових лісів Закарпаття.

Державне фінансування галузі повністю відсутнє. Для розвитку державних лісгосподарських підприємств, після оподаткування, залишається лише 10 % від чистого прибутку. Усі лісгоспи лісових районів України (Карпатський регіон, Полісся) на додаток ще фінансують так звані збиткові лісгоспи Сходу та Півдня України: у 2018 році закарпатськими лісгоспами було перераховано лісгоспам в Одеської, Херсонської та Донецької області 11,3 млн. гривень. Цей факт свідчить про кризу у галузі загалом, тому що уряд досі не вирішив питання фінансування лісгоспів Півдня та Сходу України. Ці лісгоспи здійснюють догляд за лісовими плантаціями певного екологічного та соціального значення і є нерентабельними без державної підтримки, яка на сьогодні відсутня.

ЧИ «ЛІСИ» ВІД РУБОК КАРПАТСЬКІ ГОРИ?

Щоб відповісти на це запитання, досить ознайомитись із офіційною статистикою щодо щорічних суцільних рубок на території держлісгоспів, які перебувають у підпорядкуванні Закарпатського ОУЛМГ. Суцільно-лісосічним способом сьогодні практично не ведуться рубки головного користування. Розрахункова лісосіка (щорічна кількість деревини, яка дозволяється для заготівлі рубками головного користування) не перевищується жодним лісгоспом. А площі суцільних санітарних рубок з 2017 року по усіх лісгоспах помітно скоротилися, зокрема, у низинних лісгоспах майже до нуля. У гірських лісгоспах, де є значні площі всихання похідних (вторинних) смерекових лісів, суцільно-санітарні рубки все ще є актуальними. За цими офіційними даними площі суцільних зрубів займають у середньому 1-2 % від усієї площі лісфонду: за останні 5 років суцільними санітарними рубками у лісгоспах було зрубано 9 тис. га лісу (1,25 % від загальної площі лісів).

Ці цифри підтверджуються публікацією інформаційного ресурсу ТЕКСТИ, експерти якого у 2016

році провели дослідження щодо суцільних зрубів у Карпатах на основі супутникових знімків (дистанційного зондування Землі -ДЗЗ). В цілому їхні дані підтверджують офіційну статистику – суцільні зруби не перевищують 1-2 % від усього лісового покриву наших гір. У деяких випадках, як наприклад на території Брустурянського чи Мокрянського держлісгоспів у Закарпатті, станом на 2016 рік площі суцільних зрубів сягали 3-5 % http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/69069/Jak_vyrizajut_lis_u_Karpatah_Interaktyvna_karta?fbclid=IwAR3kYC66C-KOCeqrdI3SKoCesSb3lVaXbg7QM0wOXZUCF9QJ8II-5Bw0ZU8. Тобто, твердження про те, що Карпати лисі від рубок, є хибним. Це твердження можна використовувати лише на локальному рівні у межах конкретних лісництв.

ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЗЛОВЖИВАННЯ

З веденням лісового господарства можуть бути пов'язані різні зловживання, які привертають увагу як екологів, природоохоронців та журналістів, так і представників правоохоронних органів. Їх можна поділити на кілька груп проблем. Кожна з проблем має свої причини та шляхи вирішення.

➔ Нелегальні рубки

Нелегальні рубки – за українським законодавством, це рубки, які здійснюються без спеціального дозвільного документу – лісорубного квитка. На сьогодні саме це питання викликає найбільше дискусій та спорів різних зацікавлених сторін. Одні наполягають на тому, що нелегальні рубки у лісовому господарстві існують, переважно, як одиничні випадки, які здійснюються бідним місцевим населенням та «чорними лісорубами». Інші кажуть про те, що це – системне явище, добре налагоджене й кероване вищим керівництвом лісового господарства в Україні під прикриттям правоохоронних органів (Національної поліції та СБУ, а також Державної екологічної інспекції України). Наш досвід роботи протягом 2019-2020 років свідчить про те, що обидва твердження мають право на життя і про це свідчать наші кейси (Додатки).

Справді крадіжки невеликих дерев (діаметр стовбура 25-30 см) для заготівлі дров здійснюються сільськими мешканцями, переважно ромської національності. Такі нелегальні рубки не мають суттєвого негативного впливу на ситуацію тому, що мова йде про, як правило, мертву деревину (всохлі або всихаючі дерева) і частка цих нелегальних рубок є мізерною у загальних об'ємах рубок. Значно

більше значення мають системні **крадіжки ділової деревини**. Більшість з них спрямовані на нелегальну заготівлю найцінніших порід – **окремих дерев** дуба звичайного та дуба скельного віком понад 100 років. При невеликих об'ємах деревини їх вартість може перевищувати суму у 20 тис. грн. лише за один раз, за яку законодавством передбачено кримінальну відповідальність. За цими рубками криється ціла тіньова галузь малих приватних пилорам, які займаються розпилом кругляка. Цей бізнес у Закарпатті триває вже 2 десятки років. Вважаємо, що такі нелегальні рубки не можуть бути тривалий час успішними без участі окремих працівників лісогосподарських підприємств та працівників правоохоронних органів. Про це свідчать наші власні та журналістські матеріали з цієї тематики (https://goloskarpat.info/analytics/5bace8f98dabd/?utm_content=03134, https://goloskarpat.info/society/5cefb0999249d/?utm_content=03134, https://goloskarpat.info/criminal/5cf0fabb90a9c/?utm_content=03132, <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/605589?fbclid=IwAR1MqA6PfrfXMX3MYqvaniUj2tOvxZq8-7WZ2KAyBDKxebglvkkfdEa4ijQ>, <http://podiji.ko.net.ua/?p=59881&fbclid=IwAR0ylzQZxbO6fyfRVX13321IEa9IN8X3ZdWbRptTxvukdWsybRvKjofbJQ>). Випадок, викритий у рамках нашої роботи протягом 2019 року, описано у **додатку 1**.

Однак, як виявилось, не рідкісними є **випадки суцільних зрубів**, які також є нелегальними <https://www.npu.gov.ua/news/korupczyia/na-zakarpatti-pracivnik-lisgospu-vimagav-ponad-15-tisyach-dolariv-ssha-ha-bara/?fbclid=IwAR1F0I93EEGK3VmshwpY5Bda0-XTefCqi7CKFfxkuaK4qHmof8yII-SZLYZ8>. Уздовж меж цілком легальної лісосіки лісосікою, на яку оформлено лісорубний квиток, вирубуються ділянки тієї чи іншої ширини. Нам відомі випадки, коли площа наче легальної лісосіки, зазначеної у лісорубному квитку, в натурі була більшою у 2-4 рази. Такі нелегальні зруби виявити дуже важко і ресурсозатратно, однак можливо. Наприклад, методом дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) довільно обраних лісосік. У нашому випадку було з'ясовано, що у досліджуваному лісгоспі 20 % лісосік перевищували площу, зазначену у лісорубному квитку. Слід зазначити, що вибірка не репрезентативна (проаналізовано було 20 лісосік у 2-х лісництвах з 6-ти), тому результат не можна екстраполювати на всю територію лісгоспу чи на територію усіх лісгоспів області. Детально про це можна прочитати у **додатку 2**.

➔ Екологічні правопорушення

Правопорушення у сфері охорони довкілля під час лісозаготівлі. Це, напевно, найочевидніший блок питань, підтвердження якому можна бачити у

наших лісах. До блоку правопорушень природоохоронного законодавства під час лісозаготівлі належать:

- 1) трелювання деревини водотоками та через водотоки https://zakarpatty.net.ua/News/195437-Ekoaktivisty-navchaly-zakarpattsiv-vidrizniaty-lehalnu-rubku-vid-nezakonnoi-i-vmity-bachyty-porushennia-FOTO?fbclid=IwAR3Dzr-W75uySOf-Ij4GxkYZ_Na_H-8opu0AE7m95FU7QXUA2Nlur1u7MTvk;
- 2) забруднення водотоків паливно-мастильними матеріалами через роботу старої техніки на лісосіках https://zaholovok.com.ua/ekolog-pro-porushennya-u-yasinyanskomu-lisgospi-%C2%ABtse-%E2%80%93-aktivne-znishchennya-prirodi%C2%BB?fbclid=IwAR2C3XZNYkYXZVpLaiji-cWS48Xn_u72AfTjllX8mPLFgdH5r3TBUf3cLRRM ;
- 3) використання гусеничної техніки, на використання у Карпатах якої введено мораторій ще у 2005 році;
- 4) проведення санітарних рубок у «період тиші» https://www.openforest.org.ua/133721/?fbclid=IwAR0J1dupfAtfu0VEufhcJW_QHk9WSpNAE4uVRUJPafDBCKiZe-djN7K_Z4k ;
- 5) відсутність моніторингу локалітетів червонокнижних видів рослин та гніздами великих червонокнижних птахів.

При цьому державними лісгосподарськими підприємствами грубо порушується цілий ряд законодавчих та підзаконних актів:

Лісового кодексу України, Водного кодексу України, ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», ЗУ «Про природно-заповідний фонд України», ЗУ «Про охорону земель», Правила рубок головного користування у гірських лісах Карпат, Санітарні правила в Україні.

Наслідками цього є:

- 1) забруднення гірських річок нафтопродуктами та іншими органічними речовинами, утвореними в процесі розкладання смолистої хвойної деревини;
- 2) знищення нерестилищ, ікри, малька та кормової бази аборигенних видів риби, які перебувають під охороною нашої держави та Ради Європи – харіуса європейського *Thymallus thymallus*, лосося дунайського *Hugo hugo*, яльця-андруги звичайного *Telestes souffia* тощо https://www.researchgate.net/publication/266326783_River_Renaturalisation_in_the_Tisza_River_Basin_after_Forest_Cutting_Activities;
- 3) руйнування лісової підстилки, ґрунтів та спричинення ґрунтової ерозії;
- 4) пришвидшення водного стоку з гір через велику

кількість волоків та трелювальних шляхів, що сприяє падіння водності у річках <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/1990176-ak-vratuvatisa-vid-poveni-j-zasuhi-karpatski-notatki.html?fbclid=IwAR2t6gsV3vgRMPaGPIGgoxNgv2vfMP8o6SKO9OfSenZeTM9EAASzB9mWVJw>;

- 5) під час злив – швидке формування паводків, іноді сходження селів;
- 6) втрата біорізноманіття.

Ці питання детально висвітлені у **додатку 3**.

Увесь цей блок порушень – це системні порушення практично в усіх гірських лісгоспах, на які повинна реагувати Державна екологічна інспекція у Закарпатській області, як державний контролюючий орган. Однак на сьогодні робота цього органу в країні практично паралізована. Діє Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 182, згідно з якою встановлюється періодичність заходів планового та позапланового державного нагляду (контролю) у сфері охорони довкілля. На жаль за час усієї нашої діяльності протягом 2019-2020 років на жодне наше звернення про порушення природоохоронного законодавства лісгоспами в результаті здійснення лісгосподарських заходів, ДЕІ не відреагувала позаплановою перевіркою. На ці ж правопорушення у сертифікованих лісгоспах за схемою FSC повинні також реагувати органи сертифікації. Однак і тут робота органу сертифікації (у випадку Закарпатської області це – SGS Qualifor) не є задовільною: аудитори не є ретельними при огляді лісосік під час планових аудитів. Також вони не завжди адекватно реагують на інформацію від зацікавлених сторін про випадки невідповідності лісоуправління стандарту FSC у сертифікованих лісгоспах.

➔ **Порушення прав місцевого населення**

Це особливий блок питань, оскільки вони жодним чином не регулюються національним законодавством. Тим не менше існують конфлікти між місцевими громадами та лісгоспами. Причиною таких конфліктів є негативні наслідки для громад в результаті здійснення лісгосподарських заходів працівниками лісгоспів. Наприклад, знищення сільських пасовищ лісозаготівельною технікою через розміщення там верхнього складу деревини. Або провокування підтоплення сільських хат під час інтенсивних опадів чи сходження селів на село в результаті захаращення гірських потоків. Таким прикладом є забруднення та замулення річок через значні ерозійні процеси, спричинені незадовільною організацією рубок та порушенням технологічного процесу трелювання деревини. Також місцеві громади часто перекидають сільські дороги через те, що вони руйнуються перевантаженими лісовозами.

Ці проблеми не мають механізму вирішення у межах українського законодавства. Однак, їх можна вирішувати у сертифікованих лісгоспах, застосовуючи механізм лісової сертифікації FSC (робота у напрямку приведення до відповідності діяльності лісгоспу стосовно **принципу 4** стандарту FSC) https://prozahid.com/lajfkhak-vid-ho-ekosfera-dlia-mistsevykh-hromad/?fbclid=IwAR1kcVhGFx1HUQCtGsgAcst_8iNfGy0BdQkXuy4Eavb9nzzyMir4W45QyPs, http://prozak.info/ZHittya/Ekologiya/Ekologi-pidkazuyut-miscevim-gromadam-Zakarpattya-yak-krasche-doglyadati-za-lisom?fbclid=IwAR1liVwr6xdXYuQfOndsded4ibPt3_ufrm1PDoIniFnvTRqTB2kuudYTeIVg. Один з успішних прикладів захисту інтересів мешканців гірського села із застосування механізму лісової сертифікації FSC описано у **додатку 4**.

➔ Санітарні рубки, як спосіб зловживань

Призначення санітарних рубок – це те коло питань, яке може містити корупційну складову, але такі факти належить доводити відповідно до кожного конкретного випадку. Зробити це можливо лише в результаті роботи спеціально призначених комісій або за умови чіткої і безперебійної роботи служби державного екологічного контролю. Можливі зловживання:

1) призначення суцільно-санітарних рубок у здорових лісах під приводом всихання лісу (переважно

у гірських районах, де справді має місце проблема масового всихання ялинових монокультур та поширення хвороб і шкідників);

2) призначення суцільно-санітарних рубок у здорових лісах під приводом стихійних лих (вітровалів та буреломів);

3) призначення вибіркових санітарних рубок у дубових насадженнях під приводом всихання дуба (у низинних лісгоспах).

При цьому кожного разу лісгосп уникає проходження процедури оцінки впливу на довкілля, оскільки за ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» для проведення вибіркових санітарних рубок, а також суцільних санітарних рубок на площі менше 1 га ця процедура не є обов'язковою. Таким чином у лісгоспах Закарпатської області усі санітарні рубки проводяться без належної оцінки впливу на довкілля, тож встановити правомірність їх призначення не є можливим.

Тим часом по Закарпаттю на сьогодні санітарними рубками по усіх лісгоспах заготовляється у 2 рази більше ліквідної деревини, ніж рубками головного користування (експлуатаційними рубками). Так, наприклад, у ДП «Брустурянське ЛМГ» санітарними рубками заготовляється у 2-3 рази більше ділової деревини, ніж промисловими рубками (рубками головного користування). Такі показники дещо суперечать самій суті санітарних рубок, коли рубається вражене хворобою дерево, де ділові сортименти відсутні або ж мінімальні.

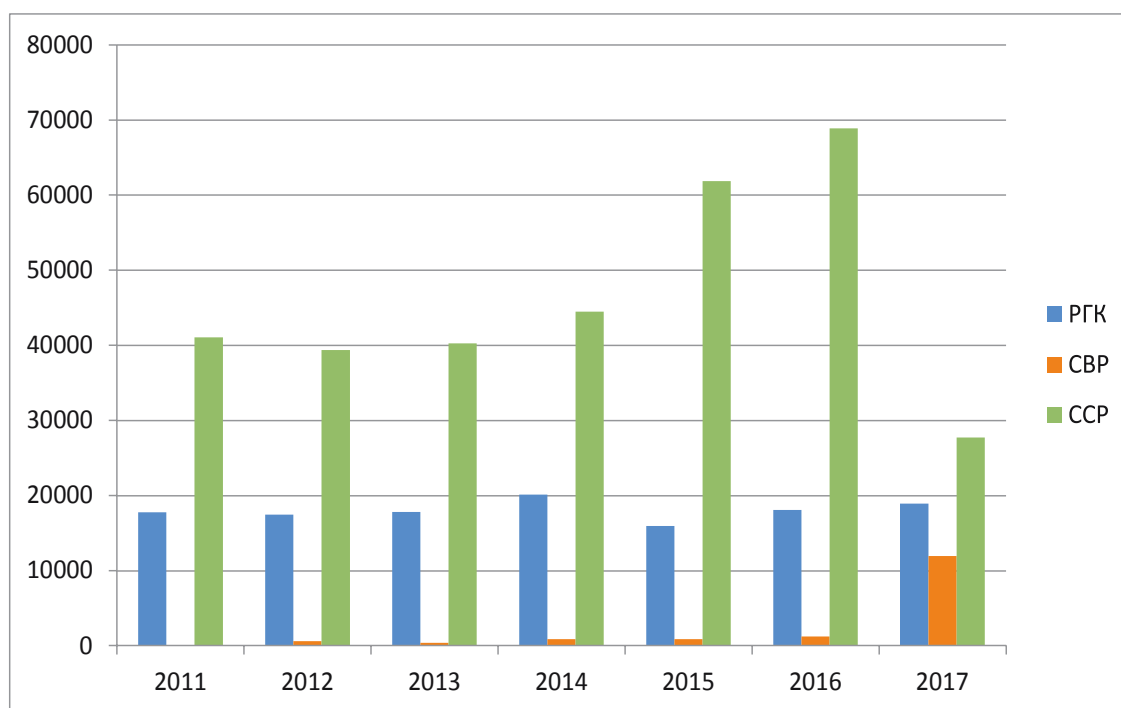

Рисунок 1. Заготівля ділової деревини протягом 2011-2017 рр. у ДП «Брустурянське ЛМГ», м³.

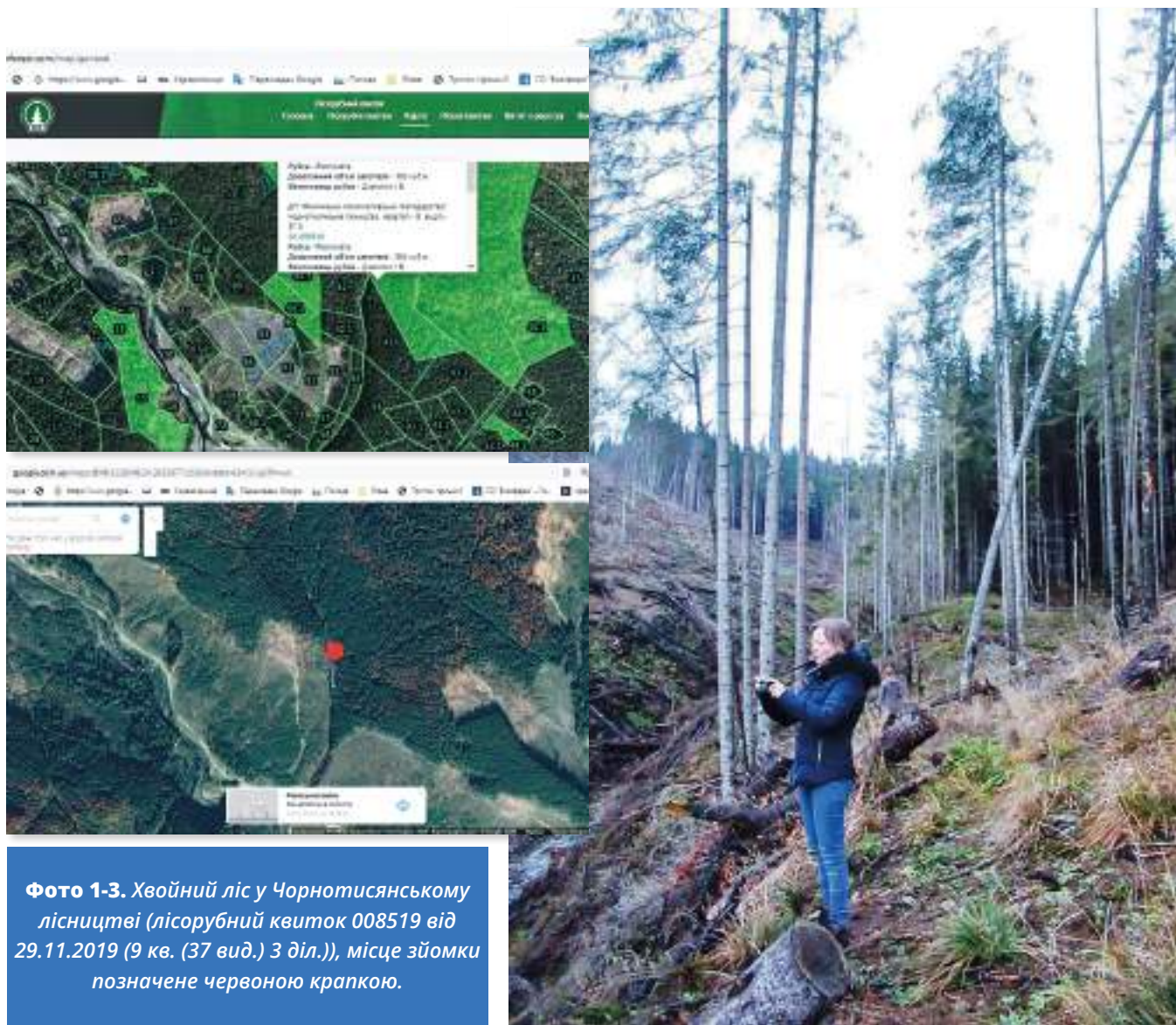

Фото 1-3. Хвойний ліс у Чорнотисянському лісництві (лісорубний квиток 008519 від 29.11.2019 (9 кв. (37 вид.) 3 діл.)), місце зйомки позначене червоною крапкою.

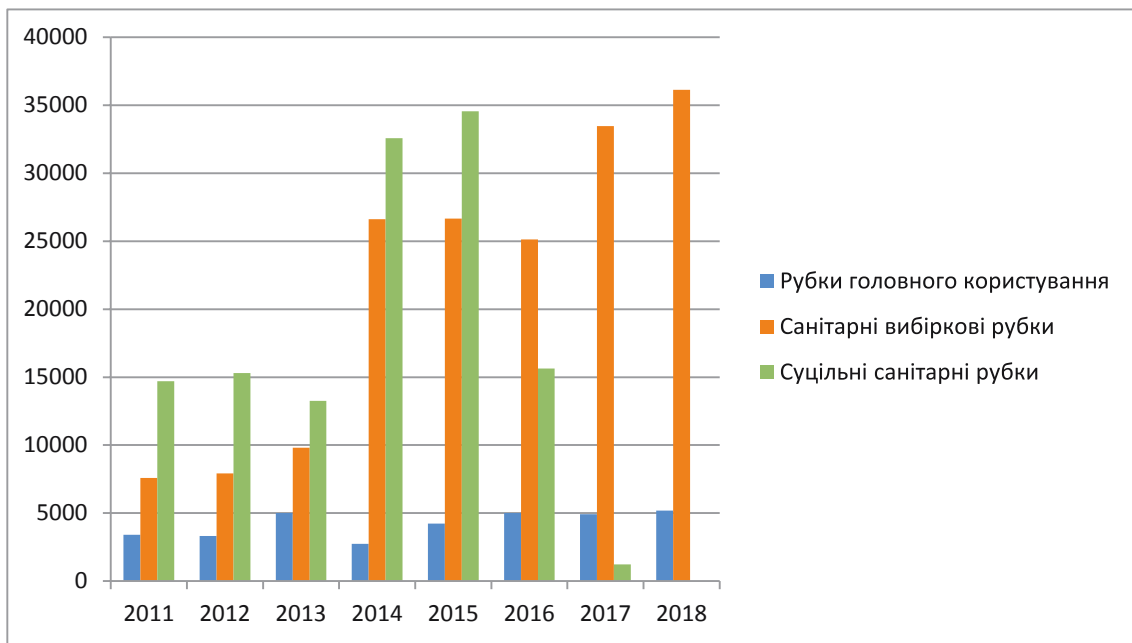

Рисунок 2. Заготівля ліквідної деревини в ДП «Ужгородське ЛГ» за останні 8 років, м³.

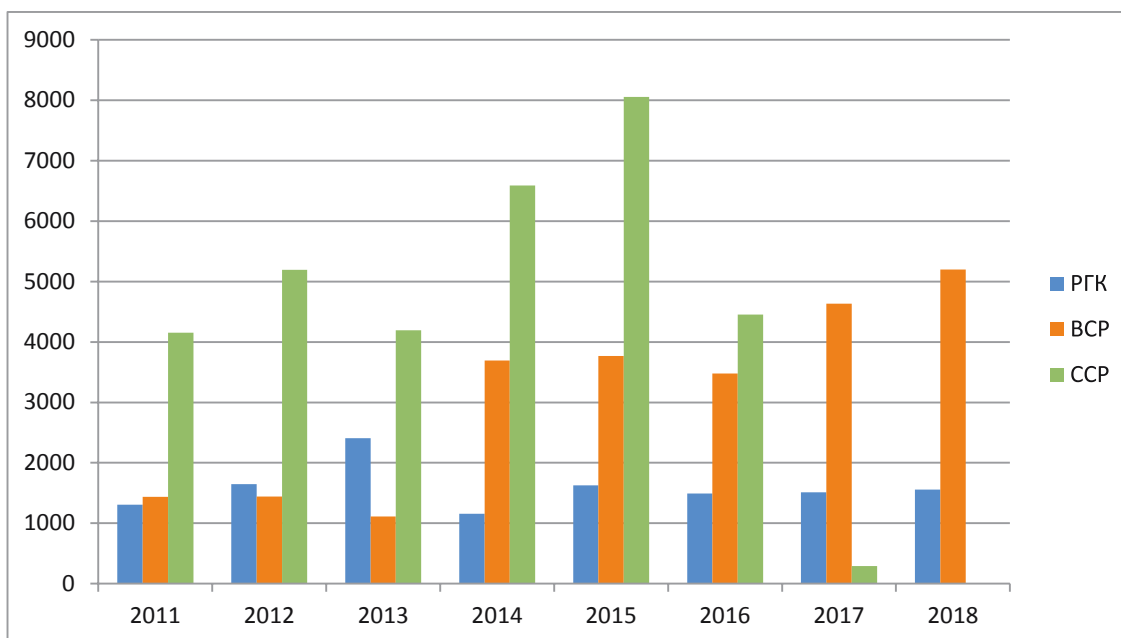

Рисунок 3. Заготівля ділової деревини різними видами рубок у ДП «Ужгородське ЛГ» за останні 8 років, м³.

ДП «Брустурянське ЛМГ» - гірський лісгосп, де сьогодні є актуальною є проблема всихання ялини. Однак правомірність призначення усіх суцільно-санітарних рубок по лісгоспу в умовах великих об'ємів при повній відсутності публічності, може викликати сумнів.

Прикладом очевидно сумнівної правомірності призначення суцільно-санітарних рубок став ДП «Ясінянське ЛМГ» <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/01/16/239580/>. Тут нами були виявлені ділянки, де ріс здоровий ялиновий ліс, однак на них вже був оформлений лісорубний квиток разом з актом лісопатологічного обстеження, як на ліс, повалений вітровалом (фото 1-3).

На сьогодні питання доцільності призначення санітарних рубок у листяних лісах є дискусійним https://lesovod.blogspot.com/2019/03/blog-post_17.html?fbclid=IwAR1PYOZfHQunZ0kdhnGFhfYY9zgDxaHYsLzp9qXd3bY76t31FNUWOPPHVRM, а деяка статистика по наших лісгоспах привертає до себе увагу. Як видно з рисунку 2, заготівля ліквідної деревини (ділова деревина, техсировина та дрова) за рахунок санітарних рубок (їхні об'єми перевищують заготівлю ліквідної деревини рубками головного користування у 2018 році 7 разів) здійснюється і в низинних лісгоспах. Мова йде про ДП «Ужгородське ЛГ». Основний лісфонд лісгоспу складають листяні ліси різних захисних категорій та природно-заповідного фонду, тож експлуатаційні ліси займають невелику частку, в порівнянні з іншими лісгоспами області.

В останні 2 роки в ДП «Ужгородське ЛГ» різко скоротились майже до нуля об'єми суцільно-санітарних

рубок, натомість зросли вибірково-санітарні рубки, велика частка котрих проводяться саме у захисних лісах (рис. 3). Заготівля ділової деревини цих рубок є у 3 рази більшою за об'ємами, ніж заготівля рубками головного користування (власне промисловими рубками). Такий факт наводить на думку щодо комерціалізації санітарних рубок у цьому лісгоспі. Виглядає так, що за рахунок проведення оздоровчих заходів в інших лісах лісгосп виживає й здійснює свою економічну діяльність. Однак підтвердити це припущення можливо лише при повному аналізі стану лісів, у яких проводяться такі рубки та висновків щодо доцільності проведення в них такого роду оздоровчих заходів.

При цьому повторимось, що з моменту вступу в дію ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» у грудні 2017 року жоден із закарпатських лісгоспів жодного разу не пройшов процедуру оцінки впливу на довкілля для суцільно-санітарної рубки. Під рубку з підозрілою методичністю відводяться клапті площею до 1 га і так вирубуються цілі схили.

У 2018 році подібний поділ на площі до 1 га цілого лісового масиву, який відводився під суцільно-санітарну рубку у ДП «Мокрянське ЛМГ» привернув увагу «Лісової варті» (WWF-Україна), які разом із інспектором ДЕІ у Закарпатській області виявили на лісосіці значний відсоток здорових дерев (<https://zakarpattya.net.ua/News/182620-Lisovu-vartu-Derzhekoinspektsiia-ta-zhurnalisticiv-vrazyly-masshtaby-sutsilnykh-vyrubok-v-Mokrianskomu-LMN-FOTO>). Рубка проводилась у «період тиші», що також було правопорушенням. За ряд таких виявле-

них завдяки природо охоронцям та громадськості правопорушень орган сертифікації GSG Qualifor позбавив лісгосп сертифікату FSC. Рік перед тим через ряд подібних правопорушень сертифікату FSC було позбавлене ДП «Бруструянське ЛМГ».

➔ Маніпуляції з виходом ділової деревини від рубок різних видів та зниження сортності

Це також одна із можливих схем, на які вказують офіційні статистичні дані, а також матеріали різних досліджень, зокрема нашумівши розслідування британської неурядової організації Earthsight https://www.bmf.ch/waldkarpaten/upload/docs/report_earthsight_complicit_in_corruption.pdf; <https://dt.ua/macrolevel/ozelenennya-yevropi-282985.html>, <https://agronews.ua/node/93757>. У цьому розслідуванні мова йде про зниження сортності деревини й продажу її за кордон під виглядом паливної деревини через різні фірми-посередники. По той бік кордону паливна деревина перетворюється на ділову, таким чином здійснюється контрабанда ділового кругляка в обхід діючому мораторію.

Закарпатські держлісгоспи практично не експортують деревину після уведення мораторію на експорт кругляка у 2015 році. Однак і тут можливі схеми зниження сортності деревини з метою створення тінювого ринку для внутрішніх споживачів. Так за останні 5 років вихід ділової деревини в результаті суцільних санітарних рубок майже такий самий, як і від рубок промислових (рубок головного користування) - 40-50 % (рисунок 4).

Це значно нижче, ніж в «Нормативно-довідкових матеріалах для таксації лісів України та Молдови» від 1987 року, де ділова деревина від рубок головного користування у смерекових насадженнях повинна становити 80-90 %, а у букових – 70-80 %. Високий вихід (40-45 %) ділової деревини від суцільно-санітарних рубок можна пояснити тим, що під зруб попадають також здорові дерева або ж лише трохи вражені хворобою і від них можна взяти здорові сортименти. Таким чином лісники намагаються врятувати хоч частину прибутку, який повністю хворий ліс не дасть і це є економічно виправдано. Низький вихід ділової деревини від рубок головного користування, де рубається технічно стигла деревина, ми не можемо поки-що пояснити. Припущення, що це є штучним зниженням сортності, потребує більше інформації та доказової бази.

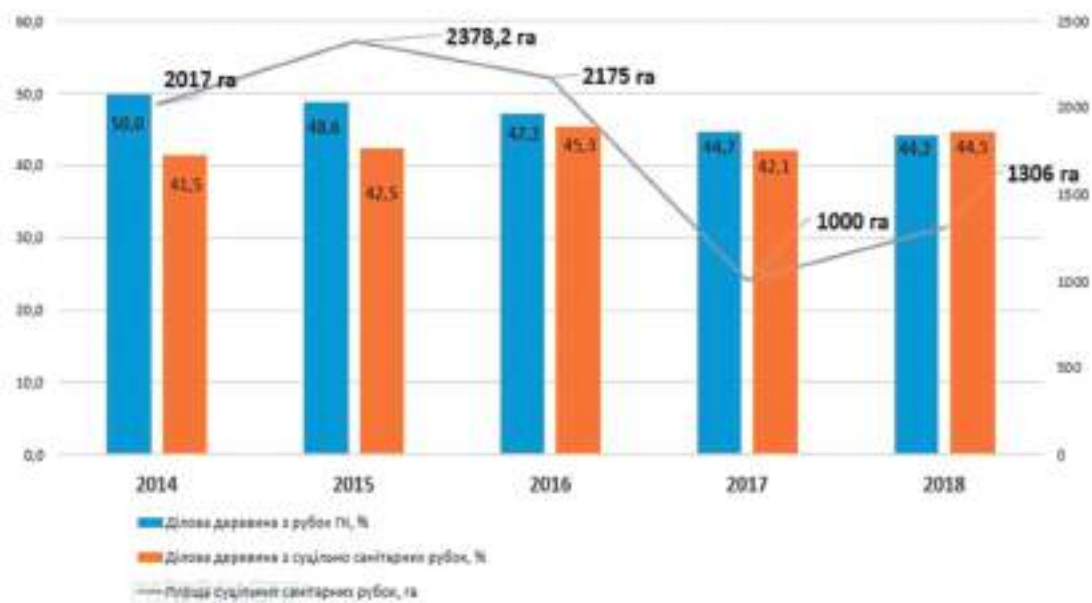

Рисунок 4. Вихід ділової деревини з рубок головного користування та суцільних санітарних рубок у 2014-2018 роках, %

Причини

Лісопатологічна служба. Можливість неправомірних призначень санітарних рубок пов'язана з тим, що лісопатологічна служба включена у систему Держлісагенції України, висновки лісопатологів не є публічним документом і не відомо жодного випадку в Україні, коли б лісопатолог поніс якесь покарання за неправомірно призначені рубки. Після проведення рубок довести їхню неправомірність дуже складно.

Система державного екологічного контролю. На сьогодні робота Державної екологічної інспекції у Закарпатській області фактично паралізована. Усі перевірки держлісгоспів є плановими, про час проведення таких перевірок відомо за рік. Оперативно реагувати на будь-які порушення у природоохоронній сфері (трелювання водотоками, руйнування русел, схилів чи доріг під час лісозаготівлі, нелегальна порубка дерев) екоінспекція не може: потрібно отримати дозвіл від Міністерства екології та природних ресурсів, а також від самого підприємства.

Правоохоронні органи. Питання нелегальних рубок, завдання збитків державі і в результаті здійснення легальних рубок (наприклад, пошкодження сусідніх дерев по припинення їхнього росту), браконьєрство – не є пріоритетом правоохоронних органів. Злочинам проти природи не приділяється належна увага, що можна побачити на кількості розкриттів таких справ та притягнення винних до відповідальності. У деяких випадках слідчі поліції навіть не вносять такі злочини до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Лише чітка й чесна робота правоохоронних органів разом з органом державного екологічного контролю може забезпечити мінімізацію такого явища, як нелегальні рубки у лісах Карпат.

Фінансування лісогосподарської галузі. На нашу думку, ситуація, яка на сьогодні є у лісах України, спричинена позицією держави щодо лісів. На сьогодні ліси розглядаються на державному рівні винятково як сировинний ресурс, який повинен приносити прибутки. Ліс не розглядається, як екосистема, яка є невід'ємною частиною середовища існування мешканців лісових регіонів України, як джерело важливих екосистемних послуг, таких як чисте повітря, якісна питна вода, недеревні продукти лісу (гриби, ягоди, лікарські рослини), середовище для розвитку туризму та рекреації, середовище для збереження біорізноманіття, регуляція стоку води, яка забезпечує водність річок й запобігає повеням, адаптація регіону до змін клімату тощо. На сьогодні держава ставить за завдання державним лісогосподарським підприємствам приносити прибуток зі зрубаних кубометрів деревини. При цьому не дотує (не компенсує) втрати з дежбюджету від обмеження вільного ринку мораторієм на експорт кругляка (кожен лісгосп від цього мораторію поніс економічні втрати в середньому на третину свої прибутків). Держбюджет, отримуючи левову частку податку на прибуток держлісгоспів, не фінансує лісогосподарську галузь. Державні лісогосподарські підприємства самостійно утримують штат працівників, виступаючи основними роботодавцями та спонсорами соціальних закладів у сільській місцевості, та здійснюють усі лісогосподарські заходи, пов'язані з лісовідновленням, доглядом за лісом та його охороною. Поки зарплата та якість засобів виробництва лісника залежатимуть від кількості зрубаних кубів деревини, доти у лісі ми не побачимо ні сучасних технологій лісозаготівлі, які є дуже вартісними, ні належного захисту прав лісорубів (офіційне працевлаштування, належний захисний одяг), ні сучасних та актуальних лісівничих підходів до ведення лісового господарства, як того вимагає час.

Шляхи вирішення проблеми

Реформування лісогосподарської галузі. Лісова галузь в країні потребує реформування. Починати потрібно передусім з розробки Державної лісової політики. Практично усі ліси в Україні є власністю держави. Вважаємо, що це на сьогодні позитивний момент. У світі є приклади успішного управління державними лісами, продуктивність та екологічні функції яких збережені краще, ніж у лісах приватної форми власності. Держава повинна визначитись й чітко задекларувати, які завдання вона ставить перед лісовим господарством.

Польська «модель». Якщо лісове господарство – це важлива для країни галузь економіки, яка повинна приносити прибутки, бути самодостатньою без дотацій з держбюджету та спрямованою на збереження високої продуктивності лісів та їх екологічних функцій, то країні слід перейняти досвід Польщі. Усі держлісгоспи повинні об'єднуватись єдиним державним акціонерним товариством, у віданні якого можуть бути лісові науково-дослідні інститути, науково-дослідні станції, навчальні центри тощо. При цьому слід очікувати оптимізацію та деяку реструктуризацію держлісгоспів, результатом яких буде скорочення робочих місць та підвищення заробітної плати працівників. Важливим інструментом державної політики при реалізації так званої «польської моделі» буде система оподаткування. Так, наприклад, сьогодні усі держлісгоспи двічі сплачують податок за користування лісовими землями: 1) рентну плату за користування лісовими землями; та 2) земельний податок, уведений минулого року. У Польщі держлісгоспи також сплачують такий «лісовий податок». Однак від сплати такого податку звільняються ліси, не пов'язані з веденням лісового господарства, тобто ті, які не приносять прибутку. Це деревостани віком до 40 років; ліси, що які є частиною природно-заповідного фонду. Таким чином такі ліси не стають тягарем для ведення економічної діяльності підприємства, на відміну від ситуації в Україні та у Закарпатті зокрема. Продаж кругляку повинен відбуватись на відкритих ринках – через аукціони. У Польщі для підтримки державних лісогосподарських підприємств також створений спеціальний фонд, в який відраховується 14,5 % коштів від продажу круглих

лісоматеріалів. Фондом розпоряджається державне акціонерне товариство «Державні ліси». Всі податки, що надходять з лісогосподарських підприємств, спрямовуються на розвиток лісового господарства. Тобто, держава з держбюджету нічого не фінансує, але й не забирає усі прибутки галузі.

Американська «модель». Кардинально інша, але не менш успішна, діє модель управління державними лісами у США. У США лісогосподарській галузі відводять не лише важливу економічну роль, але й соціальну, яка виходить на перший план. Державні ліси є місцем зайнятості великої кількості населення у лісових малозаселених й депресивних районах США. Держава працевлаштовує у лісовому секторі людей американських «глибинок», а самі лісогосподарські підприємства є дотаційними. Держбюджет США отримує основні прибутки з лісів не від реалізації заготовленої деревини чи недержавних продуктів, а від розвитку туризму та рекреації на лісових землях. Таким чином, при виборі американської «моделі», інструментом державної політики щодо лісового господарства буде фінансування його з держбюджету. Така модель в умовах України є ризикованою, бо у разі недофінансування галузі, частина завдань, покладених на лісогосподарські підприємства в частині лісовідновлення чи охорони лісів, не зможуть бути реалізованими.

За обох варіантів моделей управління державними лісами у лісовому секторі повинні бути чітко розділені функції: вирощування та охорона лісів, лісозаготівля, контроль.

Вирощуванням та охороною лісів повинні займатись державні лісогосподарські підприємства. Вони ж повинні отримувати прибутки від продажу заготовленої деревини.

Лісозаготівлею повинні займатись винятково спеціалізовані фірми, які володіють відповідною спецтехнікою, технологіями та кваліфікованим персоналом. Для таких лісозаготівельних фірм повинні діяти спеціально розроблені критерії відповідності. Сьогодні у Закарпатті більшість лісосік розробляють не лісгоспи, а фірми. Як показує практика, це, у

більшості випадків ФОПи без належної техніки, без належних засобів виробництва, працівники яких часто не забезпечені спецодягом, часто не мають кваліфікації, через що є смертельні випадки. Є випадки, коли працівники не мають офіційно оформлені трудові відносини з роботодавцем, а отже, не є соціально захищеними.

Контролюючий орган. Функцію контролю повинна здійснювати спеціально створена служба або підрозділ поліції, які будуть займатись лише правопорушеннями у лісі. Ця служба повинна поєднувати

в собі нинішні функції Держекоінспекції та поліції, тобто, здійснювати перевірки лісгосподарських підприємств, оперативно реагувати на повідомлення про факти правопорушень, складати протоколи, оцінювати та нараховувати завдані збитки (можливо, залучаючи сторонніх експертів), мати право арештовувати правопорушників та застосовувати табельну зброю.

Всі інші пропозиції щодо мінімізації шкоди довікілью від лісозаготівлі має характер лісівничих дискусій та рекомендацій. Всі вони можуть бути втілені в життя за умови відповідного фінансування.

ВИСНОВКИ

В системі лісового господарства Закарпатської області без сумніву побутують різноманітні корупційні схеми, пов'язані з нелегальними рубками, які виявити дуже важко і при планових перевірках державними екологічними інспекторами, і при планових аудитах аудитором органів сертифікації FSC. Усі рубки оформлені належним чином, тому невідповідність можна виявити лише при натурному огляді лісосік або методом ДЗЗ.

Механізмами нелегальної лісозаготівлі є: а) рубка вікових дубів чітко організованими злочинними угрупованнями; б) неправомірне призначення суцільно-санітарних рубок; в) «клаптиковий» метод суцільно-санітарних рубань (площею до 1 га), при якому можливе змикання меж сусідніх лісосік через нелегальне розширення їхніх площ.

Нелегальна деревина потрапляє, переважно, на тіньові пилорами без проходження аукціонів деревини. Нерідко вона потрапляє на зовнішні ринки зі сфальшованими документами.

Корупційні схеми нелегальної деревини існують через зацікавленість у них правоохоронних органів, через бездіяльність державної служби екологічного контролю – Державної екологічної інспекції України, а також Державної агенції лісових ресурсів України.

Додатки

ДОДАТОК 1

Випадок нелегальної рубки вікових дубів на території **Ужгородського військового лісництва**, яку ми зафіксували в результаті активізації громадської інформаційної мережі (група Карпатський ліс у Facebook) дуже добре ілюструє суть цієї проблеми.

За інформацією небайдужих громадян 19 липня ми виїхали до лісу поблизу с. Шенборн Мукачівського району. Обійшовши ділянку лісу знайшли пні дубів та повалені сусідні дерева породи дуб і граб. Про те, що рубка дубів є нелегальною, свідчили: сам факт вирубки найкращих та найстаріших дерев на ділянці, відсутність зарубок з клеймами на кореневих лапах пнів, що обов'язково повинно бути у разі санітарних вибіркового рубок, непрофесійність валки дерев – в результаті падіння кожного дуба було повалено з корінням по кілька сусідніх дубів та грабів молодшого віку. Всього зрубано 6 дерев. Рубали як під замовлення: 3 дерева минулоріч, ще 3 дерева цього року. Довкола цієї ділянки вже кілька років поспіль лісгоспом ведуться вибіркові санітарні рубки, отже, на наш погляд, не помітити крадіжку було неможливо.

Фото 4. Пень дуба діаметром до 1 м

Фото 5. Комісія на лісосязі, яка складається з військових, лісників, слідчого Національної поліції та експерта ГО «Екосфера»

За координатами нам вдалося виявити не тільки те, якому саме лісгоспу належить цей ліс, але й квартал та виділ, де був скоєний злочин та нанести їх на карту. Для з'ясування обставин нелегальної порубки дубів ГО «Екосфера» з цими даними офіційно звернулась до Головного управління Національної поліції у Закарпатській області, до Державної екологічної інспекції у Закарпатській області та до органу сертифікації SGS Qualifor, який видав лісгоспу сертифікат FM FSC.

На наше звернення відреагували Державна екологічна інспекція (ДЕІ) та орган сертифікації GSG Qualifor. У ДЕІ у Закарпатській області нам повідомили, що зможуть здійснити позапланову перевірку цього лісгоспу лише у разі погодження цього питання з Міністерством екології та природних ресурсів України. Такого погодження так і не відбулось. Однак на нашу публікацію у пресі відреагував підрозділ Міністерства оборони України, у віддані якого знаходиться цей лісгосп. Військові приїхали з перевіркою, в ході якої з'ясувалось, крадіжка дубів сталася ще у квітні 2019 року. Її виявили працівники лісової охорони лісгоспу й повідомили про це Національну поліцію. Спільний виїзд перевіряючих, працівників лісгоспу, експертів ГО «Екосфера» та слідчого Національної поліції дозволив здійснити документування злочину при світках. Однак ні тоді за зверненням лісників, ні у липні, за нашим зверненням, слідчий поліції так і не вніс відомості про скоєний злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Епізод по цій справі є у **фільмі-репортажі «Карпати в небезпеці» журналістів інформаційного ресурсу «Рубрика»** <https://rubryka.com/video/karpaty/>, https://www.youtube.com/watch?time_continue=5&v=MDUe9urg83Y&feature=emb_logo. Історія висвітлювалась у регіональних ЗМІ та на сторінці ГО «Екосфера» у Facebook.

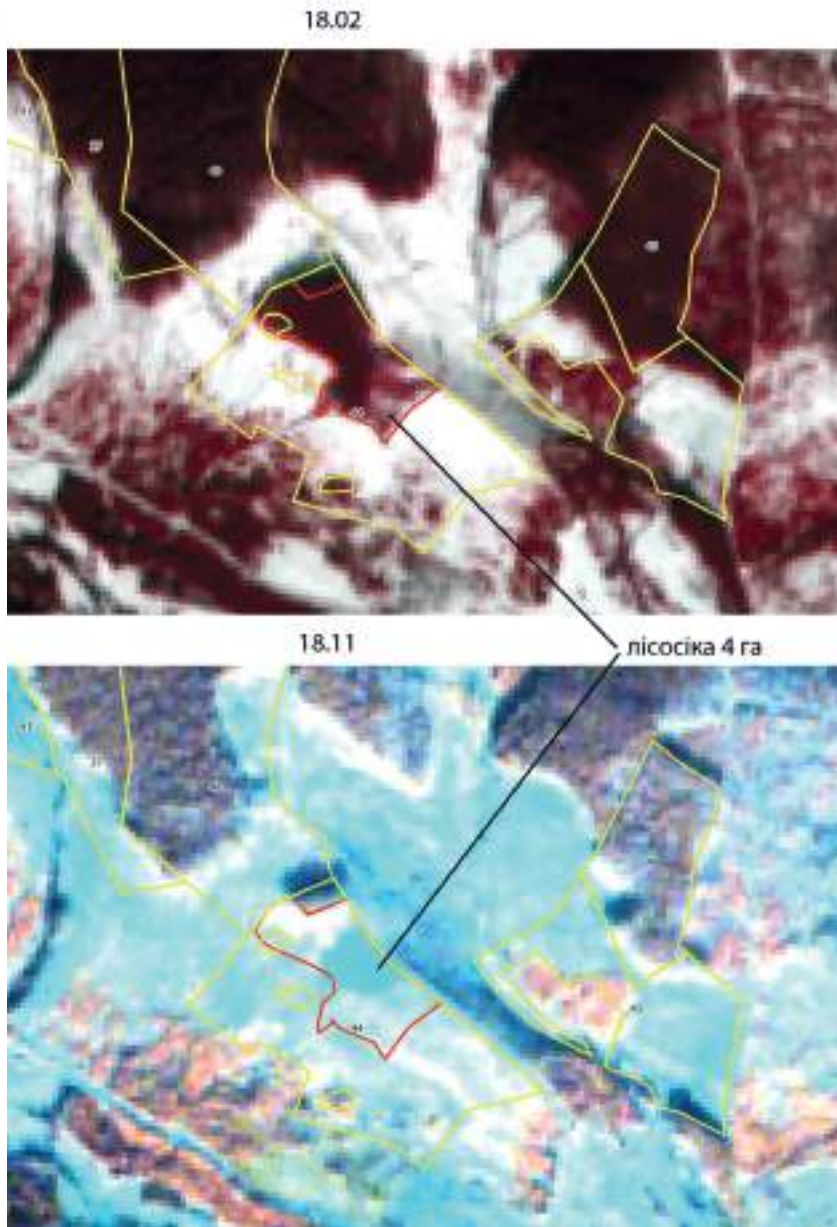

Рисунок 5. Виявлена нелегальна лісосіка, розміром 4 га, у масиві гірського лісу в Чорнотисянському лісництві ДП «Ясінянський ЛМГ»

ДОДАТОК 2

Інспектування лісів Чорнотисянського лісництва ДП «Ясінянський ЛМГ» нашими експертами розпочалося внаслідок виявлення системних та масштабних порушень природоохоронного законодавства під час лісозаготівлі.

За виявленими фактами природоохоронних правопорушень працівниками державного лісгосподарського підприємства ми звернулись офіційно до ДЕІ Закарпатської області. Цей орган державного екологічного контролю нам традиційно нам відповів, що не може виїхати на позапланові перевірки без погодження Міністерства енергетики та охорони довкілля. Таких погоджень, навіть після передачі повних матеріалів Голові Державної екологічної інспекції України у Києві та Голові Держагенції лісових ресурсів особисто, так і не надійшло.

Разом з активістами громадського руху #Free_Svydovets ми розпочали детальніше інспектування лісових масивів Чорнотисянського лісництва вказаного лісгоспу, зокрема методом Дистанційного Зондування Землі (ДЗЗ).

В результаті ДЗЗ нам вдалось виявити нелегальні рубки, замасковані під легальні. Порівнювались реальні площі суцільно-санітарних рубок з площами, вказаними на лісорубних квитках. Ділянки обирались навмання. У 4 випадках з 10 випадках реальні площі рубок були більшими від 1,5 до 2 разів. Під час ДЗЗ було також виявлено в середині гірського масиву лісу нелегальну рубку великої площі (4 га), на яку лісорубний квиток був відсутній. Як видно з рисунку 5, ще 18.02.2019 року на обведеній червоним ділянці був ліс, а вже 18.11 2019 цей ліс був зрубаний.

Про ці випадки нелегальної лісозаготівлі також були повідомлені Голова Держлісагенції України та в.о. голови Департаменту екології України, які отримали офіційні звернення від нашої організації з усіма підтверджуючими документами. На жаль на ці звернення не було жодної реакції.

ДОДАТОК 3

Порушення природоохоронного та лісового законодавства в ході ведення лісгосподарської діяльності – це найбільш поширене і системне правопорушення у державних лісгосподарських підприємствах області. Такі правопорушення є ТОПовими та надто очевидними також і у FSC-сертифікованих лісгоспах, що свідчить про недобросовісну роботу органу сертифікації SGS Qualifor.

Такі висновки нами зроблені в результат натурного обстеження від 1 до 10 лісосік у кожному з відвіданих нами лісгоспах: ДП «Ясінянське ЛМГ», ДП «Великобичківське ЛМГ», ДП «Рахівське ЛДГ», ДП «Тячівське ЛГ», ДВ «Брустурянське ЛМГ», ДП «Мокрянське ЛМГ», ДП «Міжгірське ЛГ», ДП «Воловецьке ЛМГ», ДП «Великобєрзнянське ЛГ», ДП «Перечинське ЛГ», ДП «Свалявське ЛГ», ДП «Ужгородське ЛГ», ДП «Виноградівське ЛГ». Ці правопорушення об'єднали в окремі групи:

1) трелювання деревини водотоками. Цими водотоками є невеликі лісові струмки та річечки,

постійні та тимчасові, які під час лісозаготівлі, всупереч законодавству, використовують замість лісових доріг. Цим грішать практично усі гірські лісгосподарські підприємства, що завдає непоправної шкоди, передусім, рибним ресурсам області. Трелювальні волоки по річках повністю знищують середовище існування більшості водних організмів, які слугують кормовою базою для риб, змінюючи їхню видову структуру. Колоди дерев, гілки та кора, які часто залишаються в зруйнованому руслі, впливають на хімічний склад води та формування осаду, що робить непридатними наявні колись місця для нересту лососевих та червонокнижних корошових видів риби нижче за течією. Наукові дослідження цих явищ доводять, що для повного відновлення річки після такого втручання під час лісозаготівлі, необхідно 10-15 років. А такі втручання є щоденними і масованими по усіх Карпатах.

Фото 6-7. Трелювання деревини по гірських потоках Середній та Тукало (ДП «Ясінянське ЛМГ» та ДП «Великобичківське ЛМГ»)

- 2) **відсутність мостів через річки**, що також є поширеним явищем в усіх лісгоспах. Через річки трелюють деревину для її попереднього складування в навантажувальних пунктах (верхніх складах), які розташовують біля доріг. Це також спричиняє вкрай негативні механічні та гідродинамічні впливи на річкову екосистему, є причиною скаламучення води та зміни її хімічного складу, зокрема через постійне потрапляння у воду паливно-мастильних матеріалів від трелювальної техніки. Все це впливає на загальну якість води у річках ще у верхів'ї.

Фото 8. По мосту їздять легкові автомобілі, бо ці мости не здатні витримати вантажів лісовоза. Уся важка техніка – лісовози та трактори – їдуть через річку без моста (ДП «Ясінянське ЛМГ»)

- 3) **розташування навантажувальних пунктів впритул русла річок.** Однак, оскільки річки у горах, у більшості випадків, використовуються у якості лісових доріг, по яких трелюють деревину (як про це зазначено вище), то й верхні склади деревини розташовуються тут же. Така практика має дуже негативний вплив на якість води, оскільки за таких умов у річки потрапляють паливно-мастильні матеріали, вони засмічуються побутовими відходами, переважно пластиком, а також продуктами розкладу деревних решток. Під час інтенсивних опадів верхні склади деревини, облаштовані біля русел річок, можуть становити смертельну небезпеку для працівників лісового господарства, які перебувають у зоні лісозаготівлі. При сильних зливах паводок формується дуже швидко і вода може знести потоком наскладувані сортименти деревини, завдавши шкоду і людям, і техніці.
- 4) **ерозія ґрунтів та захаращені гірські струмки і річки.** Будь-які лісгосподарські заходи, зокрема й лісозаготівля, повинні здійснюватися способами, які не допускають ерозійні процеси та захаращення русел постійних і тимчасових водотоків. На жаль, на практиці в лісгоспах все відбувається інакше. У більшості випадках глибокі ерозійні процеси ґрунту в лісах, а також надзвичайне замулення річок в результаті цього, стають наслідком лісорозробок. Захаращення русел тимчасових водотоків, а також ерозійні процеси під час зливових дощів спричиняють значний розмив ґрунту, доріг; утворюють селеві потоки, небезпечні також для життя людей. Саме такі явища мали місце у 2018-2019 роках, наприклад, в долинах річок Мокрянка (ДП «Мокрянське ЛМГ»), Терешул (ДП «Тячівське ЛГ»), Тукало (ДП «Великобичківське ЛМГ»).

Фото 9. Річка Мокрянка, ДП «Мокрянське ЛМГ»

Фото 10. Еродований схил через трелювання деревини вниз по крутосхилу без застосування протиерозійних заходів (ДП «Мокрянське ЛМГ»).

Фото 11. Еродований схил в результаті трелювання деревини по гірському струмку. Фото зроблені з інтервалом у 3 місяці (ДП «Великобичківський ЛМГ»).

- 5) **неочищені лісосіки після суцільно-санітарних рубок**, призначених для боротьби з короїдам. Не рідко, мандруючи горами, можна натрапити на суцільні зруби у ялинових лісах, які сьогодні страждають від всихання через хвороби. Ця проблема, яка є масовою для наших ялинників, пов'язана з тим, що ялинові монокультури були висаджені колись на місці букових та буково-ялицевих лісів. В умовах загального потепління на планеті ялинові монокультурні ліси виявляються нестійкими до хвороб і потребують повного переформування. Великі площі суцільних зрубів повинні засаджуватись корінними породами, переважно листяними. В частині випадків саме так і відбувається. Однак, частина таких зрубів у лісгоспах залишена на самопоновлення, і вони знову заростають тією ж ялиною, яка знову буде всихати, не досягнувши технічної стиглості. Більше того, трапляються випадки, коли такі лісосіки залишаються неочищеними, не дивлячись на те, що залишена деревина може слугувати джерелом поширення короїда на сусідні ділянки.
- 6) **проведення санітарних рубок у «період тиші»**, який припадає на період розмноження лісових тварин. Це є порушенням санітарних правил у лісах. «Період тиші» триває з 1 квітня по 15 червня і це важливий період для хребетних тварин.

Фото 12-13. Неочищені після суцільно-санітарних рубок та після вітровалі лісосіки (ДП «Брустурянське ЛМГ», ДП «Ясінянське ЛМГ»)

- 7) **невиконання охоронних зобов'язань лісгоспом** у випадку, коли на його території знаходиться територія та об'єкт природоохоронного фонду, та активне його знищення. Таки випадок нами був зафіксований у ДП «Ясінянське ЛМГ» по відношенню до іхтіологічного заказника місцевого значення **р. Чорна Тиса**. Ця річка одночасно є частиною об'єкту Смарагдової мережі «Марамороські та Чевчивино-Гринявські гори» (UA 0000117). У річці Чорна Тиса охороняються червонокнижні види риби – харіус європейський, лосось дунайський, чопи малий та великий. Два види – лосось дунайський *Hucho hucho* та чоп малий *Zingel streber* охороняються також Берською конвенцією (Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі).

Фото 14. Захаращення річки деревиною

Річка Чорна Тиса знищується через недотримання лісгоспом правил рубок головного користування у гірських лісах Карпат: 1) вимоги до технологічних процесів лісосічних робіт (щодо запобігання ерозії ґрунту; прокладання трелювальних волоків відносно водотоків; розташування навантажувальних майданчиків); 2) заходи, пов'язані зі збереженням ґрунтів (застосування техніки та мінімізації ерозії з використанням порубкових решток та комплексу інших протиерозійних заходів); 3) очищення місць рубок для запобігання ерозії ґрунту. При цьому нехтуються вимоги Водного кодексу України щодо малих річок, ЗУ «Про охорону земель» в частині ведення лісового законодавства, ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», ЗУ «Про тваринний світ» та ЗУ «Про природно-заповідний фонд України».

Рисунок 6. Річка Чорна Тиса – об'єкт Смарагдової мережі

Фото 15. Річка Чорна Тиса – дорога для лісового транспорту та трельовальної техніки проходить по центру русла (Чорнотисянське лісництво)

У листопаді 2019 року ми офіційно звертались у ДЕІ Закарпатської області з приводу знищення об'єкту ПЗФ в результаті ведення лісогосподарської діяльності без дотримання вимог законодавства. Цей орган державного екологічного контролю нам відповідав, що не може виїхати на позапланові перевірки без погодження Міністерства енергетики та охорони довкілля. Це ж звернення з повним пакетом матеріалів також було направлено у січні 2020 року тимчасово в.о. Голови ДЕІ в Україні і також безрезультатно.

У лютому 2020 року нами була надіслана скарга у комітет Бернської конвенції. На сьогодні ми маємо відповідь, що наші матеріали прийняті до розгляду й будуть розглянуті на засіданні комітету у вересні 2020 року. Комітет Бернської конвенції офіційно звернувся до департаменту заповідної справи Міненергетики та охорони довкілля з проханням підготувати пояснення з цього приводу.

ДОДАТОК 4

У липні 2019 року в мережі Facebook з'явилась інформація про сходження селевих потоків через масштабну ґрунтову ерозію на село Ділове у Рахівському районі. Під час зливових дощів потік Тукало хлинув на село, зносячи все на своєму шляху. Роком раніше таке ж лихо сталося в Діловому, коли селевий потік – вода з камінням, шутром та порубковими рештками після зливи зійшла на автодорогу. Тоді цим селевим потоком було знесено міст та зруйновано лісову дорогу на ур. Довгарунь, де розташований хутір та пасовища селян. Більше року місцеві мешканці не могли дістатись до свого майна, заготовленого сіна для худоби та не могли вигнати худобу на випас. Причиною цих стихійних лих стали допущені лісниками правопорушення під час лісозаготівлі у Діловецькому лісництві ДП «Великобичківське ЛМГ», а саме – трелювання деревини гірськими потоками.

Таке грубе порушення законодавства та технологічного процесу лісозаготівлі передусім завдає значних збитків довкіллю. Іноді від цього потерпають місцеві громади. Сільські мешканці в результаті стають жертвами руйнівних повеней, селів; вони стають заручниками після руйнування доріг, мостів, сповзання ґрунту. Держава, як правило, не надає їм жодних гарантій, жодного захисту. Особливо, коли такі історії мають локальний масштаб, як випадки у с. Діловому, що сталися у 2018-2019 роках. У таких

випадках, якщо лісгосп сертифікований за схемою FSC, дієвим є лише механізм лісової сертифікації.

Саме цей механізм був застосований ГО «ЕКОСФЕРА» у випадку з с. Ділове. Насамперед, за інформаційним запитом ми отримали копію лісорубного квитка й карти технологічного процесу розробки лісосіки над селом. Робота над цими документами з прив'язкою до карт через відзняті координати дроном дозволили нам виявити, що трелювальний волок на карті технологічного процесу було прокладено просто по руслу струмка, що категорично забороняється законодавством.

При цьому паралельно до струмка від лісосіки є стара лісова дорога, яка не експлуатувалась десятиліття і яку потрібно було трохи прочистити. Задля здешевлення витрат на лісозаготівлю посадова особа в лісгоспі свідомо допустила серйозне правопорушення у своїй роботі.

Під час натурного огляду наслідків порушення природоохоронного та лісового законодавства України під час лісозаготівлі у Діловецькому лісництві ДП «Великобичківське ЛМГ» у басейні потоків Тукалу та Довгарунь було виявлено зсуви ґрунту на крутосхилах вздовж потоку Тукалу, глибока ерозія та сильний змив ґрунту аж до материнської породи. Також було зафіксовано масштабне забруднення води у потоці Тукалу органічними продуктами розпаду хвойної деревини разом зі смолами через за-

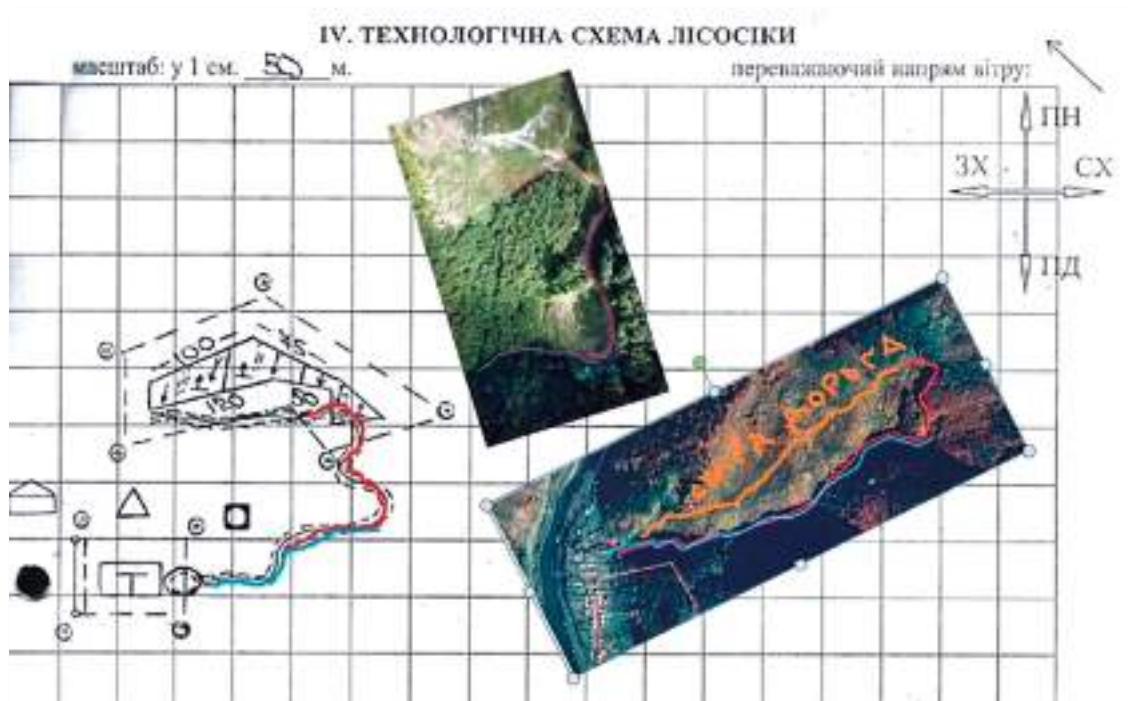

Рисунок 6. Синім позначено струмок Тукало на карті технологічного процесу, на фотознімку з дрона та на Гуглкарті.

характеру потоку порубковими рештками та цілими колодами. Через порубкові рештки з лісосік та трелювальних волоків у кількох місцях вздовж потоку Довгарунь утворилися щільні затори і вода хлинула по лісовій дорозі. Цим потоком води дорога вимита аж до каміння й по ній утворилось альтернативне русло Довгаруня, замість заваленого деревиною та камінням.

В результаті консультацій та розгляду доказів орган сертифікації SGS Qualifor зобов'язав ДП «Великобичківське ЛМГ» ліквідувати наслідки своєї діяльності впродовж 3-х місяців. Через 2 місці лісогосподарське підприємство, витративши 170 тис. грн. власних коштів, виправило ситуацію:

1. Відновило лісову дорогу вздовж потоку Довгарунь до хутора та сінокосів, протяжністю 2 км.
2. Збудувало новий міст через потік Довгарунь у с. Ділове
3. Розчистило частково русла Тукало та Довгарунь
4. Відремонтувало ґрунтові дороги у с. Ділове, які ведуть до урочищ Довгарунь та Тукало, на які зійшли селеві потоки.

У жовтні 2019 року селяни вперше за 2 роки змогли виїхати до себе на хутір по сіно для худоби. В сезон 2020 року зможуть повноцінно вести там домашнє господарство.

Державна екологічна інспекція Закарпатської області традиційно повідомила нам, що зможе здійснити позапланову перевірку лише після погодження Міністерством енергетики та охорони довкілля. Такого погодження не надійшло. Ситуація, без участі державних контролюючих органів, була вирішена через механізм лісової сертифікації FSC.

Фото 15. Завалений порубковими рештками та камінням потім Довгарунь і поряд русло, яке утворилось на місці лісової дороги.

Фото 16. Розчищене русло потоку Довгарунь, по якому тече вода, та відновлена лісова дорога.

ДОДАТОК 5

Найважливіші українські та іноземні публікації й фільми у рамках проведеної роботи, або у підготовці яких були використані матеріали проекту та залучені фахівці ГО «Екосфера»:

- https://goloskarpat.info/society/5cefb0999249d/?utm_content=03134
- https://goloskarpat.info/criminal/5cf0fabb90a9c/?utm_content=03132
- https://goloskarpat.info/analytics/5d1fbde1b6b52/?utm_content=031
- <http://podiji.ko.net.ua/?p=59881&fbclid=IwAR1r-BOcEmNeLiO7CGgtJDmoIDCHmcYVXagHQLxoe1rq11bgvx4foIQRjD4>
- <http://prozak.info/ZHittya/Ekologiya/Ekologi-pidkazuyut-miscevim-gromadam-Zakarpattya-yak-krasche-doglyadati-za-lisom?fbclid=IwAR283Yx08EcKrhLH3C55woWGnHenIHxPMplxADXf-lx6bvR9MSTliSSk56w>
- <https://zakarpattya.net.ua/News/195437-Ekoaktyvisty-navchaly-zakarpattsiv-vidrizniaty-lehalnu-rubku-vid-nezakonnoi-i-vmity-bachyty-porushennia-FOTO>
- <https://zaholovok.com.ua/ekolog-pro-porushennya-u-yasinyanskomu-lisgosp-i-C2%ABtse-%E2%80%93-aktivne-znishchennya-prirodi%C2%BB>
- https://www.youtube.com/watch?v=MDUe9urg83Y&feature=youtu.be&fbclid=IwAR2LjgWsA41bx4s6O85zzlj10CyDHoAsVF8-6QXwsqw_Sx3MkmAMKJt7G1o
- https://www.nytimes.com/2019/11/03/world/europe/ukraine-kolomoisky-zelensky-ski-resort.html?fbclid=IwAR2T10K6ns_IHsdwNSQup-MiLtsXdIA8q8xw3X2pCiZ8KOpsMldc6JcM8-8
- https://www.mo.be/en/reportage/these-primeval-forests-have-made-way-mega-ski-resort-who-benefits-clear-cut?fbclid=IwAR3Gbf11CtpOD6MmhWJLvWz-JVX6DFHe27d4s4HJrGaaPXjKu_jcRF0PDtk
- <https://raamoprusland.nl/dossiers/oekraïne/1508-toekomst-natuurgebied-karpaten-skioord-zonder-sneeuw?fbclid=IwAR08rxNH9MLWlbSKN-FoL2KAw-XoXJlx1vv70bkpYroXIL8os-plcXeXhOg>

РМЕО «Екосфера»

ГОЛОВНОЮ МЕТОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ

є активізація природоохоронного руху в Карпатському регіоні України через проведення екологічних досліджень, еколого-просвітницьку роботу та представлення інтересів й захист екологічних прав громадян.

➔ **Напрямки діяльності ЕКОСФЕРИ:**

1. *Еколого-просвітницька діяльність*: «Зелена школа» для школярів, молодіжні програми, екотабори та ековидання.
2. *Екологічні дослідження та моніторинг*: водні екосистеми, лісові екосистеми (стале лісоуправління, лісова політика та лісова сертифікація FSC), біорізноманіття.
3. *Сприяння сталому розвитку місцевих громад*: стале управління відходами, підвищення енергоефективності та розвиток ВДЕ, розвиток агро- та екотуризму.
4. *Природоохоронна адвокація*: представлення інтересів та захист екологічних прав громадян.

➔ **Видання ЕКОСФЕРИ у галузі лісового господарства та лісових екосистем:**

1. Інформаційний ілюстрований довідник *«Ліси Українських Карпат»*, 2004.
2. Інформаційний ілюстрований довідник *«Лісова сертифікація за схемою FSC»*, 2006.
3. Інформаційний ілюстрований довідник *«Стале ведення лісового господарства»*, 2008.
4. Інформаційний ілюстрований довідник *«Мертва деревина – живий ліс»*, 2008 рік.
5. Інформаційний ілюстрований довідник *«Сертифікація ланцюжка постачання «від виробника до споживача» за схемою FSC»*, 2010.
6. Інформаційний ілюстрований довідник *«Сертифікація лісової продукції: чому ринки бувають екологічно чутливими?»*, 2010.
7. Інформаційний ілюстрований довідник *«Лісовий poradник для тих, хто ходить Карпатами»*, 2019.

ISBN 978-617-7692-96-5

9 786177 692965 >